

RESUM EXECUTIU

**Estudi-recerca
sobre enfocaments de
salut global, dret a la
salut i determinants
socials de la salut
en la formació a
les universitats
espanyoles 2019-2020**

Estudi-recerca sobre enfocaments de salut global, dret a la salut i determinants socials de la salut en la formació a les universitats espanyoles 2019-2020

EQUIP INVESTIGADOR
Maje Girona Magraner
Inmaculada Gisbert Civera

Aquesta publicació ha estat realitzada amb el suport financer de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional para al Desenvolupament (AECID). El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de SANART i **medicmundi** i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'AECID.

INTRODUCCIÓN

Aquest estudi, encarregat per la Federació d'Associacions de **medicusmundi** Espanya (FAMME) i finançat per l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID), el va realitzar l'any 2020 **SANART, l'art de fer salut**.

Es proposava conèixer amb major profunditat l'aplicació dels enfocaments de **salut global, dret a la salut i determinants socials de la salut** en les accions formatives i de sensibilització que es desenvolupen a les universitats espanyoles, com un primer pas d'un procés de millora del treball que les diferents associacions de **medicusmundi** realitzen a les universitats espanyoles, i com a suport a la formació que en **salut global, dret a la salut i determinants socials de la salut** ofereixen alguns departaments o facultats universitàries, ONGD i altres organitzacions.

Es van plantejar els objectius específics següents:

Analitzar, des del punt de vista de la salut global, el dret a la salut i els determinants socials de la salut i els seus enfocaments, les actuacions formatives i de sensibilització que les diferents associacions de FAMME realitzen en l'àmbit universitari.

Conèixer i analitzar les diferents propostes formatives i de sensibilització que s'ofereixen a les universitats que treballen habitualment amb **medicmundi** (plans d'estudi, assignatures específiques, màsters, cursos, seminaris, jornades, etc.) en relació amb la salut global, el dret a la salut i els determinants socials de la salut.

Identificar enfocaments, continguts i metodologies innovadores que s'estiguin desenvolupant a les universitats espanyoles amb relació a salut global, dret a la salut i determinants socials de la salut.

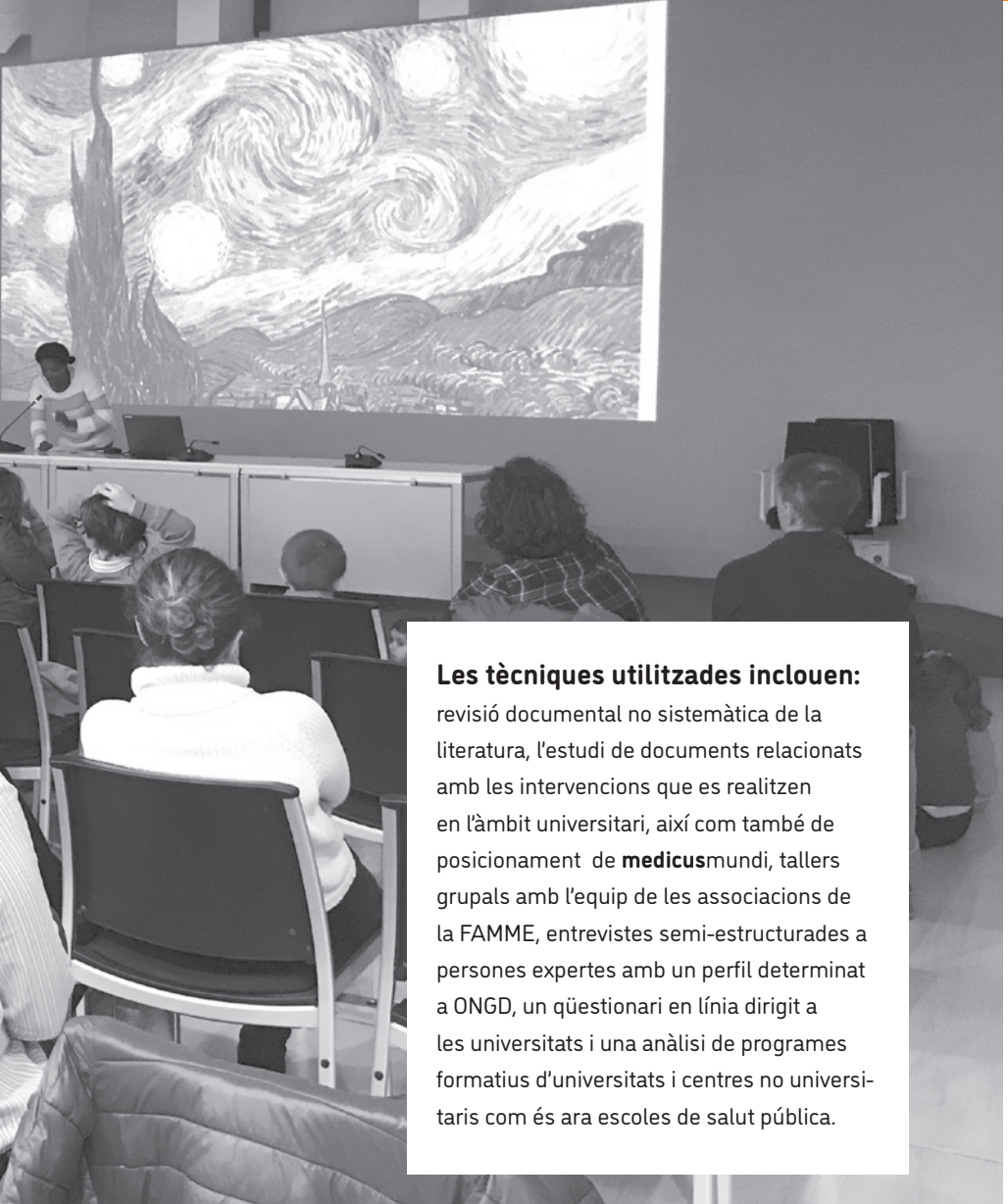

Realitzar recomanacions per tal d'incorporar els enfocaments esmentats en futures accions formatives i de sensibilització en l'àmbit universitari.

Enfocament metodològic mixt

L'abordatge es va realitzar des d'un enfocament metodològic mixt que va permetre, utilitzant tècniques qualitatives, conèixer i analitzar l'estat actual del tema a tractar i mitjançant tècniques quantitatives, obtenir una foto de la situació en les diferents universitats sobre alguns dels aspectes estudiats.

Les tècniques utilitzades inclouen:

revisió documental no sistemàtica de la literatura, l'estudi de documents relacionats amb les intervencions que es realitzen en l'àmbit universitari, així com també de posicionament de **medicusmundi**, tallers grupals amb l'equip de les associacions de la FAMME, entrevistes semi-estructurades a persones expertes amb un perfil determinat a ONGD, un qüestionari en línia dirigit a les universitats i una anàlisi de programes formatius d'universitats i centres no universitaris com és ara escoles de salut pública.

A

En relació amb **els conceptes i/o enfocaments** de salut global, dret a la salut i determinants socials de la salut l'estudi conclou el següent:

A1

El terme salut global no és nou, sinó que és fruit de l'evolució d'altres conceptes com el de la salut pública internacional, incorporant-hi la perspectiva d'un món globalitzat i connectat, actualment sense un consens clar sobre el seu significat.

A2

El dret a la salut i els determinants socials de la salut són termes vinculats al de salut global que reuneixen un major consens, molt **evidents des d'un nivell teòric**, però que plantegen més dubtes i **dificultats a nivell pràctic**.

A3

La salut global, el dret a la salut i els determinants socials de la salut són

conceptes interrelacionats, també, d'altres com és ara la intersectorialitat, la salut en totes les polítiques, la governança i la multidisciplinarietat. Tots ells es consideren continguts bàsics d'un programa formatiu.

A4

Es posa de manifest que el nou mapa d'actors en la salut global està generant **noves iniciatives en relació amb la governança en salut**.

En aquest context les ONGD han de reubicar-se i posicionar-se sobre com entenen i volen treballar per la salut global.

A5

La identificació de la salut global amb les iniciatives globals verticals centrades

en malalties posades en marxa per alguns actors, es valora com una pèrdua d'oportunitat per a l'enfortiment dels sistemes de salut. Aquesta identificació s'uneix al seu torn amb una connotació negativa del terme de salut global menys polititzada.

B En relació amb **les accions formatives i de sensibilització** que les diferents associacions de la **FAMME** realitzen en l'àmbit universitari, així com també **d'altres ONGD** respecte a la salut global, el dret a la salut i els determinants socials de la salut es conclou el següent:

B1 **Valor de l'aportació mútua entre ONGD i universitats.** Les ONGD poden aportar temàtiques que no sempre estan en l'educació formal i contribuir a l'apropament de la universitat a la realitat del terreny. Les universitats poden contribuir a la millora de la qualitat del treball de les ONGD a través d'investigacions o estudis (TFM o d'altres).

B2

La realització d'accions puntuals i descoordinades limita l'assoliment dels objectius desitjats per les ONGD.

B3

Les universitats ressalten el rol de les ONGD per a dur la teoria a la pràctica.

Les ONGD coneixen i treballen en diferents realitats, on els conceptes, les actituds i les competències es posen en joc; per això es destaca la seva importància com a receptores d'alumnat en pràctiques i com a font per al debat sobre les dificultats de dur la teoria a la pràctica.

B4

Els diferents processos de gestió i els sistemes de treball dificulten la feina conjunta i coordinada entre tots dos àmbits.

Les universitats i les ONGD tenen cultures organitzatives molt diferents, que fan que els terminis, els ritmes i les exigències de resultats dificultin la planificació d'accions conjuntes que vagin més enllà d'allò puntual. S'identifiquen també dificultats per a finançar accions formatives extenses.

B5

Resulta més fàcil per a les ONGD participar i tenir resultats reeixits en la formació de postgrau que en la de grau.

Determinats postgraus permeten amb més facilitat incorporar continguts i intervencions formatives de les ONGD, compten amb un públic més motivat i poden ampliar el treball amb pràctiques externes.

B6

Les ONGD compten amb un ampli bagatge en l'ús de tècniques i metodologies participatives per a treballar els temes de salut global, determinants socials de la salut i dret a la salut. Tècniques

com ara l' *storytelling*, el mapatge d'actius en salut, la fotoveu, el *role-playing*, els exercicis de simulació, o les metodologies d'aprenentatge-servei són utilitzades per les ONGD per a la sensibilització i la formació.

B7

Les accions que promouen l'empatia i el compromís entre les més ben valorades. Els testimonis personals, així com també

les metodologies que treballen la introspecció en els propis sabers, complementats amb informació per a l'anàlisi crítica de situacions concretes, són percebuts com als més útils per a generar canvis.

B8

La importància de la participació d'organitzacions i d'institucions del Sud en els processos formatius de les universitats.

La seva participació, més enllà d'una acció puntual i de les pràctiques, és una manera d'establir relacions horitzontals i d'apropar la realitat d'altres contextos.

C

En relació amb **els programes formatius universitaris** relacionats amb la Salut global, el Dret a la salut i els Determinants socials de la salut, majoritàriament d'universitats que treballen amb medicusmundi es conclou el següent:

C1

La major part dels programes formatius analitzats són de postgrau (65%) i inclouen majoritàriament continguts de salut global (75%), dret a la salut (70,8%), determinants socials de la salut (70,8%) i d'altres com és ara la salut pública, la salut comunitària i intercultural, la resposta a emergències, salut i habitabilitat, desenvolupament humà sostenible i els ODS. De manera transversal, alguns incorporen la multidisciplinarietat, l'enfocament de gènere i/o l'enfocament de salut en totes les polítiques.

C2

La falta de consens sobre el concepte de salut global es reflecteix en la gran diversitat de maneres d'entendre la salut global en els programes formatius analitzats.

Aquesta diversitat també es relaciona amb on posa el focus cada programa formatiu en funció de quin és el seu objectiu i el públic al qual es dirigeix, i com se l'anomena; no essent possible diferenciar, únicament amb el nom el programa, com s'entén la salut global.

C3

La salut global abasta tants aspectes i àmbits d'acció que resulta complicat incloure'ls tots en un programa formatiu.

S'assenyala la importància d'evitar la sectorització, és a dir, encara que el programa formatiu pugui tenir una especialització concreta és important dotar-lo d'un marc més global i transversal.

C4

Formar a professionals amb perfils diversos constitueix un repte per al disseny i la implementació dels programes formatius,

si bé se'n ressalta la multidisciplinarietat com una característica i un actiu d'aquests.

C5

Els enfocaments de salut global, dret a la salut i determinants socials de la salut impliquen una manera de mirar la salut en un context global que en algunes

ocasions és difícil de transmetre en una assignatura de grau si no està incorporada en la resta de continguts.

C6

La importància de fomentar l'anàlisi crítica i de transcendir més enllà de la salut. La salut global està emmarcada en un món

globalitzat i interconnectat, per això, és important promoure la visió i l'anàlisi crítica per a entendre les desigualtats, com funciona el poder, el patriarcat i el colonialisme.

C7

La formació en salut global, determinants socials de la salut no se cenyeix solament a l'àmbit universitari.

Les escoles de salut pública, els instituts de salut i altres institucions vinculades als governs centrals i/o autonòmics són les que realitzen la formació contínua i tenen un gran pes en la formació en aquests àmbits.

C8

Les persones que contesten el qüestionari destaquen l'experiència acumulada i la **qualitat del professorat i de les organitzacions** que hi participen, **el component pràctic** i la implicació de **l'alumnat de diferents orígens i formacions.**

D

En relació amb **els enfocaments, els continguts i les metodologies innovadores que s'estan desenvolupant en les universitats espanyoles** relacionats amb salut global, dret a la salut i determinants socials de la salut es conclou el següent:

D1

La importància d'entendre el món, les relacions de poder i el "poder de la ciutadania" d'una manera crítica, oferint

les eines i utilitzant les metodologies que afavoreixin la comprensió, l'anàlisi de la realitat, i la recerca de solucions; ampliant la mirada mitjançant la multidisciplinarietat i fomentant el sentiment de "ciutadania global" i la participació comunitària.

D2

Desenvolupar aprenentatges col·lectius per tal de treballar i mirar després des d'allò col·lectiu.

Aprendre a desenvolupar coneixements i habilitats de manera grupal contribueix a mirar tant els problemes com les solucions de forma diferent, identificant qui està implicat i quin rol jugaran en les solucions, incloent-hi tots els actors implicats.

D3

La importància de conèixer el terreny.

Les universitats donen molta importància al fet que es conegui el terreny per tal de dur a la pràctica els coneixements i integrar la teoria a la praxis social. Les pràctiques sobre el "terreny" permeten a l'alumnat participar en processos de diagnòstic, disseny d'intervencions i avaluació. Aquest tipus de feines es relacionen en moltes ocasions amb el treball de final de Màster (TFM).

D4

Las competències i actituds també es relacionen amb el nostre posicionament en el món.

Desprendre's de l'etnocentrisme, valorar l'intercanvi de sabers amb les comunitats i els països donen valor a totes les accions que realitzem i canvien les relacions verticals i paternalistes entre el Nord i el Sud. La cooperació Sud-Sud i la cooperació tècnica ens mostren altres maneres d'abordar la salut.

D5

La importància de la innovació en la salut global, tant en el sentit d'identificar què és innovador i què no ho és, com en el d'innovar en aspectes relacionats amb la salut més clínica, amb la seva relació amb el canvi climàtic, com amb la gestió o la participació.

D6

La incorporació de competències més operacionals ofereix eines bàsiques per a treballar en aquests àmbits. El disseny i la gestió de programes de salut pública, l'avaluació de les seves conseqüències polítiques, econòmiques i culturals, el desenvolupament d'habilitats de comunicació interpersonal per al treball a tots els nivells i amb tots els actors són eines que es visibilitzen com a necessàries i complementàries.

D7

La importància d'avaluar les accions formatives i de sensibilització. S'identifica la necessitat d'avaluar no solament la satisfacció i l'adquisició de coneixements sinó també els canvis generats en l'aplicació pràctica, tant a nivell personal, com professional i col·lectiu.

A partir del diagnòstic i de les seves conclusions es plantegen les següents **recomanacions i línies de futur** per a **medicusmundi**:

medicusmundi

1

Aprofundir en els conceptes de salut global, dret a la salut i determinants socials de la salut i avançar en la seva incorporació en les accions de sensibilització i programes formatius de l'organització.

2

Impulsar la formació interna en metodologies participatives amb joves i introduir-hi temàtiques que els siguin d'interès (gènere, ecologia...).

5

Analitzar les potencialitats de medicusmundi per a participar o incidir en els programes formatius de les universitats.

6

Incorporar la visió del Sud i la participació de les organitzacions sòcies.

Es recomana identificar, amb les organitzacions sòcies de **medicusmundi**, interessos i potencialitats per a creuar-los amb les necessitats formatives i de sensibilització de les universitats amb las que se col·labora.

3

Incorporar amb més profunditat, dins les seves activitats formatives, l'anàlisi crítica des d'una visió global-local, el contacte directe amb organitzacions del Sud, els testimonis de persones implicades en la realitat de la qual s'estigui parlant i la possibilitat de fer-hi pràctiques sobre el terreny.

4

Compartir les bones pràctiques i les experiències (entre **medicums**mundi i altres entitats i entre les associacions de la FAMME) generant espais per a l'intercanvi d'aquestes experiències i promoure així la gestió del coneixement.

7

Realitzar un mapatge de les universitats que treballen en l'àmbit de la salut global, dret a la salut i determinants socials de la salut. Si bé aquest estudi representa un primer pas i dibuixa un mapa de programes formatius en aquests temes, **medicums**mundi, haurà de decidir si prioritza la seva participació en programes de grau relacionat amb la salut o de postgrau i, en funció d'això, valorar si necessita ampliar aquest primer llistat d'universitats i establir contactes amb elles.

8

Dissenyar accions de manera conjunta amb les universitats que vagin més enllà de les accions puntuals i se centrin en processos d'educació per a la ciutadania global; processos educatius a mitjà i llarg termini. En aquestes accions es podrà valorar també la possibilitat de realitzar accions formatives o de sensibilització amb el professorat.

9

Identificar en els projectes de cooperació necessitats d'estudis concrets que poguessin vincular-se amb pràctiques i TFM.

Es recomana generar un document per tal d'anar identificant, en els països amb els quals es treballa, necessitats d'estudis concrets susceptibles de ser duts a terme en el marc temporal d'unes pràctiques d'alumnat.

10

Apropar el treball i l'experiència de medicusmundi a les escoles de salut pública.

L'estudi posa de manifest que una part important de la formació en aquests temes es fa a les escoles de salut pública, per això, es recomana contactar-hi per tal de valorar l'aportació que **medicusmundi** hi podria fer.

12

Definir un procés d'avaluació de les pràctiques d'alumnat sobre el terreny.

Es recomana definir una metodologia d'avaluació de la participació de l'estudiantat en projectes, que mesuri la seva contribució als projectes així com també els canvis generats en el mateix estudiant.

13

Repensar i dissenyar què pot aportar l'experiència i el *know-how* de medicusmundi en el marc de la pandèmia del COVID 19 en els programes formatius.

11

Definir un procés d'avaluació de les accions de sensibilització i formació en l'àmbit universitari.

L'estudi identifica la necessitat d'avaluar no solament la satisfacció i l'adquisició de coneixements, sinó també els canvis generats en l'aplicació pràctica, tant a nivell personal, com professional i col·lectiu. Amb aquesta finalitat, es recomana explorar i adaptar models d'avaluació.

Lanuzza, nº 9 - local
28028 Madrid
Tel.: 91 319 58 49 / 902 10 10 65
Fax: 91 319 57 38
federacion@medicushmani.es
www.medicushmani.es

Finançat per:

facebook.com/medicushmani

[@medicushmani.es](https://twitter.com/medicushmani)

[@medicushmani.es](https://instagram.com/medicushmani)